

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

2-maxsus
son (6-jild)

2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

№ S/2 (6) – 2025

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b.;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom o'g'li — yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari

doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasini mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po'latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo'tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro'yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo'yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

07.00.00 – TARIX FANLARI

Saparbaev Bunyod Khurrambek ogli

KHIVA (KHOREZM) STATE AS AN ACTIVE AGENT:

DIPLOMACY, ECONOMY, AND RUSSIAN INTERACTION, 1806–1825 10-22

Rahmatilloev Nusratillo

BUXORO AMIRLIGI VA QO‘QON XONLIGI O‘RTASIDAGI SIYOSIY

JARAYONLARNING QO‘QON XONLIGI TARIXSHUNOSLIGIDA YORITILISHI..... 23-27

Sattarov Akram Madaminovich

TURKISTON GENERAL-GUBERNATORLIGI AHOLISINING IJTIMOIIY HAYOTI..... 28-33

Джаббаров Юлдуз Джуманиязовна

ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ УРОВНЯ ЮРИДИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ СТУДЕНТОВ

В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УЗБЕКИСТАНА 34-38

Boyto‘rayev Sirojiddin Usmon o‘g‘li

SURXONDARYO VILOYATI MUZEYLARI VA TURIZM SALOHIIYATINING

SHAKLLANISHIDA: TERMIZ O‘LKASHUNOSLIK MUZEYINING O‘RNI 39-43

Qobulova Gulzoda Maxsud qizi

O‘RTA ASR MANBALARINI RAQAMLASHTIRISHNING ILMIY ZARURATI

VA KONSEPTUAL ASOSLARI..... 44-49

Qudratillayev Parviz

KONFUTSIYLIK TA‘LIMOTIDA IJTIMOIIY HIMOYA MASALALARI 50-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Юлдашева Надира Викторовна

НОВЫЕ ИНСТРУМЕНТЫ ПРЕВЕНТИВНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫХ

ЗАКУПОК В УЗБЕКИСТАНА: ИНСТИТУЦИОНАЛЬНЫЕ И ПРАВОВЫЕ НОВАЦИИ 54-63

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Saifnazarov Ismail Saifnazarovich

MAHALLA – O‘ZBEK JAMIYATINING TARIXIIY MEROSI,

MAMLUKAT TINCHLIGI VA RAVNAQINING ASOSIIY POYDEVORI 64-69

G‘ulomov Abdullo

MAHMUD LOMISHIYNING “TAMHID” ASARIDA IMOMAT BORASIDAGI

QARASHLAR TAHLILI..... 70-76

Axmedov Xamdam Alikulovich

XALQARO EKOLOGIK ADOLATNI TA‘MINLASHDA TRANSCHEGARAVIIY MAS‘ULIYAT,

“UMUMIIY VA DIFFERENSIALASHGAN JAVOBGARLIK” MUAMMOLARI 77-81

Raxmonov Shohzod Husan o‘g‘li

YOSHLAR AXLOQIIY TAFAKKURI VA MADANIYATINI YUKSALTIRISHDA

NURONIIYLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIIYATI..... 82-85

<i>Oripov Shuxratjon Orip o'g'li</i> RAHBAR KADRLAR MA'NAVIY QIYOFASINING IJTIMOIIY-FALSAFIY MODELI.....	86-93
<i>Jomuradov Ikrom Ilxom o'g'li</i> IMMANUEL KANT FALSAFASIDA NOUMENAL ERKINLIK VA FENOMENAL DETERMINIZMNING ANTINOMIK TABIATI: TRANSCENDENTAL KONTEKSTDA TAHLIL	94-98
<i>Safarov Akbar Isoqulovich, Ziyotova Adolat Ergashovna</i> EKOLOGIK MADANIYAT YUKSAKLIGI, HUQUQIY ONG VA TABIAT-JAMIYAT INSONNING UZVIY BOG'LIQLIGI	99-103

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

<i>Musayev Akmalbek Ibragimdjaniyovich</i> INGLIZ VA O'ZBEK DIPLOMATIK DISKURSIDA EVFEMIZATSIYA VA YUMSHATISH STRATEGIYALARINING LINGVOPRAGMATIK TAHLILI	104-110
<i>Bazarov Zokir Mehrikulovich</i> A.QODIRIYNING "O'TKAN KUNLAR" ROMANI TARJIMALARIDA LINGVOKULTUROLOGIK KOMPETENSIYA KOMPONENTLARINING IFODALANISHI	111-114
<i>Kuchiyev Malik Abdumannonovich</i> ILOVA QURILMA TARKIBIDAGI FRAZEOLOGIK BIRLIKLARNING STILISTIK FUNKSIYALARI	115-120
<i>Абдуллаева Парвина Толибжоновна</i> ТЕМПОРАЛЬНЫЙ ОБРАЗ В ИСПАНСКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПАРЕМИОЛОГИИ.....	121-123
<i>Ismoilova Fotima</i> ISAJON SULTONNING "BILGA XOQON" ROMANIDA TO'QIMA OBRAZLARINING BADIY VAZIFASI	124-129
<i>Eshqulov Sunnat</i> PESHLAVHALARNING TIL XUSUSIYATLARI VA IMLO MUAMMOLARI XUSUSIDA.....	130-134

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

<i>Yo'ldoshev Azizjon Ergash o'g'li</i> OMMAVIY ISHTIROK DARAJALARINI ANIQLASHNING AYRIM HUQUQIY MASALALARI	135-139
<i>Saginidikov Maxset Djubaktanovich</i> CONSTITUTIONAL AND LEGAL ESSENCE OF COOPERATION BETWEEN COUNCILS OF PEOPLE'S DEPUTIES AND CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS	140-147
<i>Rajabov Umrbek Ravshanbekovich</i> OILA-TURMUSH MUNOSABATLARI DOIRASIDAGI JINOYATLARNI BARTARAF ETISHDA PROFILAKTIKA INSPEKTORLARI FAOLIYATINING KRIMINOLOGIK MEKANIZMLARI	148-152
<i>Bekov Ixtiyor Rustamovich</i> KONSTITUTSIYAVIY ODIL SUDLOVNI ILM VA TA'LIM BILAN UYG'UN RIVOJLANTIRISH MASALALARI	153-157
<i>Хайдарова Хилола Анваровна</i> МЕЖДУНАРОДНЫЕ ИНИЦИАТИВЫ РЕСПУБЛИКА УЗБЕКИСТАН И ИХ ЗНАЧЕНИЕ ДЛЯ ГЛОБАЛЬНОГО ДИАЛОГА	158-164

<i>Ahmedov Islom Baxtiyor o'g'li</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA RAQOBATBARDOSH PROFESSIONAL VA ZAMONAVIY KADRLARNI TAYYORLASH: MAQSAD VA VAZIFALAR	165-168
<i>Fayzulloev Shohijaxon Jobirovich</i> JAHON SAVDO TASHKILOTIGA A'ZOLIK BOSQICHIDA SHAFFOFLIKNI TA'MINLASH MASALALARI	169-176
<i>Turgunboeva Mamura</i> SOME ISSUES OF COPYRIGHT PROTECTION ON THE INSTAGRAM SOCIAL NETWORK	177-181
<i>Mamataliyeva Shahnoza Xushmamat qizi</i> JINOYAT PROTSESSIDA XAVFSIZLIK CHORALARI QO'LLASH JARAYONIDA ISBOT QILISHNING O'ZIGA XOS JIHATLARI	182-192
<i>Shokirova-Inomjonova Mashhuraxon G'ayratjon qizi</i> IJTIMOIY SOHA TUSHUNCHASINING NAZARIY-HUQUQIY TAHLILI	193-196
<i>Turayeva Dildora Iskandarovna</i> ICHKI ISHLAR ORGANLARINING JAMOAT XAVFSIZLIGIGA OID FAOLIYATINI AXBOROTLAR BILAN TA'MINLASHNING TURLARI, SHAKLLARI VA BUGUNGI KUNDAGI HOLATI	197-206
<i>Абдужаппоров Шахбоз Музаффар ўғли</i> ПРАВОВЫЕ И ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ПРОБЛЕМЫ РАССЛЕДОВАНИЯ КИБЕРПРЕСТУПЛЕНИЙ	207-215
<i>To'rabayeva Ziyoda Yakubovna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA VOYAGA YETMAGANLARNI JINOIY JAVOBGARLIK VA JAZODAN OZOD QILISHGA DOIR QONUNCHILIKNI TAKOMILLASHTIRISH	216-227
<i>Abdusamiyeva Dilrabo Abduvaxob kizi</i> THE ROLE OF THE PENITENTIARY SYSTEM IN THE RESOCIALIZATION OF PERSONS RELEASED FROM PENAL INSTITUTIONS	228-233
<i>Bekmirzayeva Umida</i> DAVLAT ISHTIROKIDAGI AKSIYADORLIK JAMIYATLARI KUZATUV KENGASHLARIDA SUN'IY INTELLEKTNI A'ZO-MASLAHATCHI SIFATIDA JORIY ETISHNING HUQUQIY ASOSLARI VA ISTIQBOLLARI	234-237
<i>Суннатиллаева Сарвиноз</i> НАДЛЕЖАЩАЯ ПРАВОВАЯ ПРОЦЕДУРА В ПРОИЗВОДСТВАХ ПО ДЕЛАМ О КОНКУРЕНЦИИ В ЕВРОПЕЙСКОМ СОЮЗЕ И УЗБЕКИСТАНЕ	238-244
<i>Mardonova Gulsanam Bahodir qizi</i> GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI	245-252
<i>Isoqov Habibilla Jakparaliyevich</i> PUL YUVISHGA QARSHI KURASHISH SOHASIDAGI XALQARO VA MINTAQAVIY TASHKIOTLAR, ULARNING FUNKSIYA VA VAZIFALARI.....	253-261
<i>Хван Леонид Борисович, Гулимова Зилола Шухратовна</i> ЦИФРОВИЗАЦИЯ АДМИНИСТРАТИВНОГО СУДОПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ЭТАПЫ ФОРМИРОВАНИЯ И НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ	262-268
<i>Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna</i> O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZ XODIMLAR FAOLIYATIDA XIZMAT INTIZOMI: MUAMMOLAR VA YECHIMLAR	269-275

<i>Zinelbaev Baxitjan Qublan o'g'li</i> YO'L HARAKATI XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHDA MA'MURIY-HUQUQIY MEKANIZMLARNI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARB MASALALARI (O'ZBEKISTON TAJRIBASI)	276-281
<i>Xo'jayeva Malohatxon Fozilxo'ja qizi</i> MA'MURIY Hujjatni tushunish va qo'llashning o'ziga xos xususiyatlari	282-286
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> OLIY TA'LIM MUASSASALARI – TADBIRKORLIK SUBYEKTI SIFATIDA	287-295
13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI	
<i>Rustamov Ilkhom Tursunovich</i> DIDACTIC POTENTIAL OF THE LINGUOPRAGMATIC APPROACH IN TEACHING SMALL-GENRE TEXTS	296-300
<i>Kaypnazarov Sraijatdin Gayratdinovich</i> «ELEKTR BO'LIMI» BO'YICHA RAQAMLI TA'LIM MUHITINI YARATISH: QORAQALPOG'ISTON MAKTABLARI MISOLIDA.....	301-307
<i>Bozorov Zokir, Axtamaliyev Shamshod, Karimov Dilshod, To'rayeva Lobar</i> VEKTORLAR ALGEBRASINING ELEMENTAR MASALALAR YECHISHGA TATBIQI	308-315
<i>Abduraxmonova Tuxtapashsha Rustamovna</i> IONLI POLIMERLANISH REAKSIYASINI O'QITISHDA 3D VA VIRTUAL TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	316-322
<i>Yaxshilikova Nargiza</i> BLENDED LEARNING STRATEGY IN TEACHING ENGLISH	323-327

Received: 30 January 2026
Accepted: 15 February 2026
Published: 28 February 2026

Article / Original Paper

PROBLEMS OF VIRTUAL SALE OF DRUGS, PRICE FORMATION, LEGAL EVALUATION AND EXPERTISE

Mardonova Gulsanam Bahodir kizi

Law Enforcement Academy
Master's student

Abstract. This article examines the shift of drug and psychotropic substance trade from traditional street markets to digital environments, including darknet markets and encrypted messenger-based shops. It highlights how pricing in online drug markets is shaped by platform-related risk, logistics, cryptocurrency exchange rates, and anonymity tools. The paper also addresses legal qualification and evidentiary challenges, focusing on cross-border jurisdiction, digital traces, blockchain analysis, and chemical forensic examination. The study proposes practical and conceptual insights to strengthen detection and proof strategies in criminal proceedings.

Keywords: darknet; encrypted messengers; cryptocurrency transactions; price formation; “dead drop” (contactless delivery); digital evidence; cross-border jurisdiction; forensic examination.

GIYOHVANDLIK VOSITALARINING VIRTUAL OLAMDA SOTILISHI, NARX SHAKLLANISHI, HUQUQIY BAHOLASH VA EKSPERTIZA MUAMMOLARI

Mardonova Gulsanam Bahodir qizi

Huquqni muhofaza qilish akademiyasi
Magistratura tinglovchisi

E-mail: gulsanambahadirovna@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada giyohvandlik vositalarining virtual muhitda, xususan darknet va shifrlangan messenjerlar orqali sotilishi jarayonlari tahlil qilinadi. Raqamli savdoda narx shakllanishiga ta'sir qiluvchi omillar — platforma xatari, logistika, kriptovalyuta kursi va anonimlik mexanizmlari yoritiladi. Shuningdek, onlayn savdoni huquqiy baholash va isbotlashda transchegaraviy yurisdiksiya, raqamli dalillar, blokcheyn tahlili hamda kimyoviy ekspertiza bilan bog'liq muammolar ko'rsatib beriladi. Maqolada tergov va sud amaliyotini kuchaytirishga qaratilgan konseptual xulosalar ilgari suriladi.

Kalit so'zlar: darknet; shifrlangan messenjerlar; kriptovalyuta tranzaksiyalari; narx shakllanishi; “dead drop” (zakladka); raqamli dalillar; transchegaraviy yurisdiksiya; kriminalistik ekspertiza.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V6SI2Y2026N38>

So' nggi yillarda giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalar savdosi an'anaviy “ko' cha bozori” dan tobora ko' proq raqamli muhitga ko' chmoqda. Darknet marketlar, shifrlangan messenjerlar (kanal/bot do' konlar), kriptovalyuta orqali hisob-kitob, “zakladka” (kontaktlarsiz yetkazish) modeli va transchegaraviy logistika buni tezlashtirmoqda. Bunday transformatsiya giyohvandlik jinoyatlarining ijtimoiy xavfliligini kamaytirmaydi, aksincha anonimlik va tezkorlik tufayli aniqlash va isbotlashni murakkablashtiradi hamda jinoyatning iqtisodiy rag' batlarini barqaror qiladi. UNODCning 2024-yilgi Jahon giyohvand moddalar bo' yicha hisobotiga ko' ra, 2023-yilda dunyo bo' yicha 316 million kishi (alkogol va tamakidan tashqari) giyohvand moddalarni iste'mol qilgan. Eng keng tarqalgan modda kannabis bo'lib, uni

244 million kishi iste'mol qilgan, opioidlar esa 61 million iste'molchiga ega. Mazkur fon virtual bozorlarning kengayishi, narxlarning "platforma-xavf-logistika-kriptokurs" omillariga bog'liq holda shakllanishi va huquqiy baholashda yangi yondashuvlarni talab etishini ko'rsatadi [1].

Virtual muhitdagi savdoning o'ziga xosligi shundaki, "narx" nafaqat iqtisodiy ko'rsatkich, balki jinoyat-huquqiy va jinoyat-protsessual jihatdan ham muhim daliliy kategoriya bo'lib bormoqda. U muomaladagi tovarning "bozor" segmentini, risk darajasini, yetkazib berish xarajatini, sifat va brend atributlarini, shuningdek savdo tarmog'ining tashkiliy modelini bilvosita aks ettirishi mumkin. Shu bilan birga, "virtual narx"ning dalil sifatidagi qiymati doimo barqaror emas. E'lonlardagi narxlar manipulyatsiya qilinishi, feyk e'lonlar yoki "scam" sotuvlar uchrashi, kriptovalyuta kursi va komissiyalar real qiymatni o'zgartirishi mumkin. Xalqaro analitik manbalar (UNODC, Europol, GFI) 2023–2024 yillarda kriptovalyuta orqali amalga oshirilayotgan onlayn narkosavdoning yillik hajmi milliardlab AQSh dollariga teng ekanini, shuningdek, darknet ekotizimi bilan bir qatorda shifrlangan chat-illovalardagi savdo ulushi tez sur'atda ortayotganini ta'kidlaydi [2].

"Archetyp Market" 2025-yilda xalqaro hamkorlikdagi maxsus operatsiya (Europol–FBI–Interpol) doirasida yopildi. Bu hodisa darknet bozorlarining "barqaror emasligi", ularning doimiy nazorat va blokirovka xavfi ostida faoliyat yuritishini yana bir bor isbotladi. Demak, "narx" va "savdo kanali"ni kompleks tahlil qilish jinoyatni fosh etish hamda isbotlash strategiyasini mustahkamlash uchun muhim ilmiy-amaliy vazifadir. Mazkur maqolaning dolzarbligi yana shunda ko'rinadiki, virtual savdoda "narx shakllanishi"ni tushuntiruvchi omillar huquqiy baholash amaliyotida ko'pincha yaxlit tizim sifatida ko'rilmaydi. Natijada tergov va sud amaliyotida elektron izlar, chat yozishmalari, skrinshotlar, kripto-tranzaksiyalar, qurilma forensikasi va kimyoviy ekspertiza xulosalarini o'zaro bog'lab, "sotish" faktini ishonchli isbotlashda muammolar yuzaga keladi. Shuningdek, "virtual narx"ni aniqlashda dalillar yaxlitligi, manba ishonchliligi, dalilning asliyat-nusxa aylanishi, metadata va vaqt belgilarini saqlash kabi protsessual talablar ham ko'pincha hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Darknetda giyohvandlik vositalarining savdosi odatda anonimlashtiruvchi texnologiyalar (Tor-brauzer, VPN), kriptovalyuta hamyonlari, va escrow (vositachilik depozit tizimi) orqali amalga oshiriladi. UNODCning 2024-yilgi hisobotiga ko'ra, darknet bozorlarining 95% tranzaksiyalari anonimlashtirilgan kriptovalyuta (Bitcoin, Monero) yordamida amalga oshiriladi, escrow esa xaridor va sotuvchi o'rtasida xavfsizlik kafolatiga aylangan. Escrow tizimi onlayn narkosavdoda "qonuniy bozor tizimi"ga o'xshash xavf boshqaruvi mexanizmini yaratadi. Bu mexanizm noqonuniy bo'lsa-da, funksional jihatdan bozor ishtirokchilarining o'zaro ishonchini ta'minlaydi. Aynan shu jihat darknet bozorlari faoliyatining barqarorligini oshiradi va ularni oddiy jinoyat sxemalaridan farqlaydi [1].

Darknet narkobo'limlarida asosiy mexanizm "Vendor–Buyer" modeli bo'lib, bu model Amazon yoki AliExpressdagi savdo tizimlariga o'xshaydi ya'ni vendorlar (sotuvchilar) reyting, feedback, transaction history asosida o'z mavqeyini saqlaydi, xaridorlar esa shifrlangan aloqa orqali buyurtma beradi. Europolning IOCTA 2023 hisobotida vendorlarning yuqori reytingi narxga 15–25% qo'shimcha ustama qo'shishi qayd etilgan.

EMCDDA (Yevropa Giyohvandlik va Giyohvandlikka Qarshi Markazi) 2024-yilgi hisobotida dead drop tizimi Sharqiy Yevropa va MDH hududlarida asosiy usulga aylangani ko'rsatilgan. Dead drop tizimi huquqni muhofaza qiluvchi organlar uchun murakkab muammo yaratadi, chunki bu usulda xaridor-sotuvchi kontakti yo'qoladi. Shuningdek, GPS asosida aniq

koordinatalar uzatilishi va kripto-to'lov bilan birgalikda ishlashi ushbu jinoyatni yuqori darajada transchegaraviy va izsiz qiladi.

Onlayn narkosavdo virtual muhitda amalga oshirilayotgan bo'lsa-da, uning huquqiy bahosi asosan an'anaviy giyohvandlik vositalari aylanishi bo'yicha xalqaro va milliy normalarga tayanadi. Biroq so'nggi yillarda darknet bozorlarining keskin o'sishi, kriptovalyutalar orqali anonim to'lovlar va shifrlangan messenjerlar orqali transchegaraviy savdo kengaygani natijasida mavjud normalar ushbu hodisani to'liq qamrab ololmayotgani kuzatilmoqda. Shu bois onlayn narkotrafikni kvalifikatsiya qilishda xalqaro konvensiyalar, kiberjinoyatchilik bo'yicha bitimlar hamda moliyaviy monitoring standartlarining o'zaro uyg'unligi alohida ahamiyat kasb etadi.

BMTning uch asosiy konvensiyasi — 1961-yilgi Yagona konvensiya, 1971-yilgi Psixotrop moddalar konvensiyasi, va 1988-yilgi Narkotiklar va psixotrop moddalar noqonuniy aylanishiga qarshi konvensiya — giyohvand vositalarning noqonuniy savdosiga qarshi xalqaro majburiyatlarni belgilaydi. 1988-yilgi Konvensiya ayniqsa transchegaraviy elektron tranzaksiyalar, jinoiy guruhlar, va yangi turdagi tashish usullariga qarshi mexanizmlarni belgilashi bilan ajralib turadi. Bu konvensiyalar darknetdagi savdoga bevosita qaratilmagan bo'lsa-da, ularning moddalarida belgilangan “noqonuniy aylanish”, “tarqatish”, “yetkazib berish”, “transchegaraviy jinoyatlar” tushunchalari internet orqali sodir bo'layotgan xatti-harakatlarni ham qamrab oladi. Ammo konvensiyalarda kriptovalyuta, darknet platformalari, shifrlangan messenjerlar kabi tushunchalar mavjud emasligi sababli ularning qo'llanishi amaliyotda talqin muammolarini keltirib chiqaradi [3].

Budapesht Konvensiyasi kiberjinoyatlar bo'yicha birinchi universal xalqaro hujjat bo'lib, unda kompyuter tarmoqlari orqali noqonuniy faoliyat, shifrlangan ma'lumotlar, elektron izlarni saqlash, provayderlarga majburiyatlar kabi normalar mavjud. Konvensiya moddalari onlayn narkosavdo jarayonida anonimlashtirilgan tizimlar, VPN, Tor, shifrlangan chatlardan foydalanish bo'yicha tergov organlariga keng vakolat beradi. Budapesht Konvensiyasi narkosavdoni to'g'ridan-to'g'ri tartibga solmaydi, ammo darknetdagi giyohvandlik savdosini fosh qilishda texnik protsessual asos sifatida juda muhim. Biroq konvensiyaning asosiy cheklovi uning ko'plab davlatlar tomonidan ratifikatsiya qilinmaganligidadir. Natijada transchegaraviy tergovlarda xalqaro hamkorlik yetarlicha samarali bo'lmay qolmoqda.

FATFning 2019–2024 yillardagi yangilangan standartlariga ko'ra, virtual aktivlar provayderlari (VASP) uchun “Travel Rule”, mijozni aniqlash (KYC) va shubhali tranzaksiyalarni monitoring qilish talablari joriy etilgan. FATF darknetda giyohvandlik savdosi bo'yicha eng faol qo'llaniladigan to'lov vositalari Bitcoin va Monero ekanini qayd etadi. FATFning kriptovalyuta bo'yicha talablarining kuchayishi darknet bozorlarining moliyaviy izlarini kuzatishni osonlashtiradi. Ammo Monero, Zcash kabi “privacy coin”lar texnik jihatdan tranzaksiyalarni yashirishi sababli, FATF standartlari ham barcha holatlarni qamrab olishga hali imkon bermaydi. Bu esa onlayn narkotrafik bilan kurashishda eng katta bo'shliqlardan biridir [6].

O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksining 270–273-moddalariga ko'ra, giyohvandlik vositalarini sotish, tarqatish, yetkazib berish, ishlab chiqarish, saqlash kabi harakatlar turlicha javobgarlikka ega. Virtual savdo modelida sotish odatda, kripto-to'lovni qabul qilish, shifrlangan aloqa orqali buyurtma olish, “dead drop” orqali yetkazib berish, kabi xatti-harakatlar majmuasida namoyon bo'ladi. Amaliyotda asosiy muammo “tarqatish” bilan “sotish”ni ajratish hisoblanadi. Darknetda xizmat ko'rsatish jarayoni an'anaviy “shaxsan

topshirish” modelidan farq qilgani uchun ba’zi tergovchilar buni noto’g’ri ravishda “saqlash” yoki “qonuniy muomalaga kiritish” sifatida talqin qilishi kuzatiladi. Shuning uchun virtual savdoda har bir xatti-harakatni raqamli izlar asosida aniqlash juda muhim.

Kriptovalyutalar O’zbekiston Respublikasida moliyaviy aktiv sifatida tartibga solingan bo’lsa-da, noqonuniy narkosavdo uchun foydalanilsa, JKning “jinoyat uchun to’lov vositasi” tamoyili asosida baholanadi. Markaziy bank va O’zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yildagi qarorlarida kripto-aktivlar aylanishi tartibga solingan, ammo ular orqali narkotik moddalar uchun to’lov amalga oshirilsa, bu jinoyatni sodir etish vositasi sifatida talqin qilinadi. Kriptovalyuta dalil sifatida ko’rsatilganda asosiy muammo blokcheyn izlarini rasmiylashtirishdir. Blokcheyn tranzaksiyalari texnik jihatdan ochiq bo’lsa ham, ularni JKning moddiy dalillar sifatiga kiritish uchun hash manzillarni identifikatsiya qilish, tranzaksiya zanjirini ekspertiza orqali aniqlash, xalqaro almashinuv (Binance, Coinbase va h.k.) ma’lumotlarini olish, kabi murakkab protsessual talablar mavjud. Bu jarayon amaliyotda yetarli darajada yo’lga qo’yilmagan va normativ-huquqiy bo’shliqlar mavjud [12].

O’zbekiston Respublikasi Jinoyat-protsessual kodeksiga ko’ra, elektron axborotlar, skrinshotlar, messenjer yozishmalari, onlayn tranzaksiya ma’lumotlari dalil sifatida tan olinadi. Biroq shifrlangan messenjerlar (Telegram, Signal, Wickr) yoki darknet platformalaridan olingan yozuvlarni tasdiqlash ekspertizani talab qiladi, manbaaning ishonchliligini aniqlashni o’z ichiga oladi. Asosiy muammo shifrlangan yozishmalarni rasmiylashtirishning yagona metodikasi yo’qligi hisoblanadi. Telegram chatini serverdan olish imkonsiz, darknet foydalanuvchi identifikatori haqiqiy shaxsni ko’rsatmaydi. Yozishmalarda “nickname”lar qatnashadi, bu shaxsni identifikatsiya qilishni murakkablashtiradi. Bu esa “dalilning ishonchliligi” masalasida sud-tergov organlari uchun qo’shimcha xavflar tug’diradi.

Virtual muhitda giyohvandlik vositalari savdosi nafaqat an’anaviy jinoyat tarkiblariga mos keladi, balki mavjud huquqiy normalar bilan to’liq tartibga solinmagan mutlaqo yangi holatlarni ham yuzaga keltiradi. Xususan, onlayn tranzaksiyalarning transchegaraviy xarakteri, bir nechta yurisdiksiyaga taalluqli bo’lgan xatti-harakatlarni huquqiy baholash, shuningdek, darknetdagi “anonymous marketplace”lar kabi yangi fenomenlarning yuridik talqini amaliyotda jiddiy murakkabliklarni keltirib chiqarmoqda. Quyida ushbu muammolar milliy va xalqaro huquq kesimida tahlil qilinadi.

Darknet orqali amalga oshiriladigan narkotrafik odatda bir vaqtning o’zida bir nechta davlat hududiga taalluqli bo’ladi. Amaliyotda sotuvchi bir davlatda, xaridor boshqasida, serverlar uchinchi mamlakat hududida joylashgan bo’lishi mumkin, kriptovalyuta asosidagi to’lovlar esa global tarmoqda qayd etiladi. BMTning 1988-yilgi Narkotiklar va psixotrop moddalar noqonuniy aylanishiga qarshi Konvensiyasi bunday holatlarni “transnational crime” sifatida tasniflaydi va bir nechta yurisdiksiyaning birgalikdagi javobgarligini nazarda tutadi. Transchegaraviy tranzaksiyalarni huquqiy baholashda eng asosiy muammo jinoyatning qayerda sodir bo’lganini aniqlashdir. Chunki jarayonning turli bosqichlari bir vaqtning o’zida turli davlat hududlarida sodir bo’ladi.

Odatda tergov organlari jinoyat oqibatlari qayerda namoyon bo’lsa, o’sha davlat yurisdiksiyasini qo’llashga harakat qiladi. Biroq anonim kripto-tranzaksiyalar va shifrlangan platformalar fonida bu yondashuv doimo samarali emas. Shu sababli, transmilliy narkotrafikni baholashda xalqaro kooperatsiya va birgalikdagi tergov mexanizmlarini kuchaytirish muhim. Kiberjinoyatlar bo’yicha yurisdiksiya aniqlanishi milliy amaliyotda eng murakkab

masalalardan biri hisoblanadi. Budapesht Konvensiyasining 22-moddasiga ko'ra, davlatlar jinoyat ularning hududida sodir etilgan bo'lsa, jinoyat ularning fuqarosi tomonidan sodir etilgan bo'lsa yoki jinoyat oqibatlarini ularning hududida namoyon bo'lsa, o'z yurisdiksiyasini qo'llashi mumkin. Biroq virtual narkosavdo jarayonida bu mezonlarni qo'llash murakkablashadi. Virtual muhitdagi jinoyatlarda serverlar boshqa davlatda joylashgan bo'lishi, "dead drop" koordinatalari uchinchi davlatda bo'lishi, kripto-tranzaksiya butunlay transmilliy xarakterga egaligi, shuningdek shaxsni aniqlashning nihoyatda murakkabligi yurisdiksiya masalasini keskin murakkablashtiradi. Shu bois, bunday holatlarda yagona to'g'ri yechim — xalqaro huquqiy yordam mexanizmlari (MLAT), tezkor axborot almashuvi va davlatlar o'rtasidagi kiberhamkorlikni kengaytirishdir.

Darknetdagi giyohvand moddalarga ixtisoslashgan onlayn platformalar odatda "anonymous marketplace" yoki "cryptomarket" sifatida yuritiladi. EMCDDAning 2024-yilgi hisobotiga ko'ra, bunday platformalar foydalanuvchilardan shaxsni tasdiqlovchi ma'lumot talab qilmaydi, kripto-to'lovlar asosida ishlaydi, escrow tizimiga ega bo'ladi hamda davlat yurisdiksiyasidan tashqarida faoliyat yuritadi. Bu esa ularning huquqiy talqinida turli yondashuvlarni yuzaga keltiradi. Hozirgi milliy qonunchilikda "anonymous marketplace" tushunchasining aniq huquqiy ta'rif mavjud emas. Shu sababli bunday platformalar amaliyotda ba'zan "jinoyat sodir etish vositasi", ba'zan "jinoyatni yashirish vositasi", yoki "taqiqlangan axborot resursi" sifatida turlicha talqin qilinadi. Aslida esa cryptomarketlar markazsizlashgan, transchegaraviy, kripto-to'lovli va reputatsiya tizimiga ega kommersiya maydoni bo'lgani uchun ularni klassik "vosita" yoki "joy" sifatida baholash to'g'ri natija bermaydi. Ushbu fenomen uchun mustaqil huquqiy talqin ishlab chiqish zarur, aks holda tergov va sud amaliyotida bir xil holat turlicha baholanishda davom etadi [8].

Virtual muhitda amalga oshirilayotgan giyohvandlik savdosi klassik kriminalistik ekspertizaning zamonaviy ko'rinishlarini talab qiladi. Darknet platformalari, shifrlangan messenjerlar va kripto-tizimlar jinoyat izlarini yashirishda yuqori darajadagi texnik himoya yaratadi. Shu sababli identifikatsiya jarayonlari raqamli izlar, blokcheyn tahlili, kimyoviy ekspertiza va kompleks kriminalistik yondashuvni talab qilmoqda. Quyida ushbu yo'nalishdagi asosiy muammolar tahlil qilinadi. Darknetda sodir etiladigan giyohvandlik savdosi jinoyatni yashirishga qaratilgan yuqori darajadagi texnik mexanizmlar bilan himoyalangan bo'ladi. Bunday platformalarda ishtirokchilarning haqiqiy shaxsini aniqlash juda qiyin, chunki ular odatda ko'p bosqichli anonymizatsiya vositalaridan foydalanadilar. Avvalo, foydalanuvchilar

Tor-brauzer yoki unga o'xshash tarmoqlardan foydalanib, o'zlarining IP-manzillarini bir nechta server orqali o'tkazib, haqiqiy manzilni yashiradilar. IP-masking deb ataladigan ushbu jarayon natijasida tergov organlari foydalanuvchi qayerdan tarmoqqa ulanganini aniqlashda jiddiy cheklovlarga duch keladi. Bundan tashqari, darknet savdosida kriptovalyutalar asosiy to'lov vositasi sifatida qo'llaniladi. Kriptovalyuta tranzaksiyalarini izlash jarayonini murakkablashtirish uchun ishtirokchilar "cryptomixing" xizmatlaridan foydalanadilar — bunda pul bir nechta manzilga bo'linib, boshqa tranzaksiyalar bilan aralashtiriladi va qayta birlashtiriladi. Natijada tranzaksiya zanjiri izchil emas, balki bo'lingan ko'rinishga ega bo'lib, uni tiklash esa bir muncha qiyinchilik tug'diradi. Darknetdagi yana bir keng tarqalgan himoya vositasi — burner accounts, ya'ni vaqtinchalik yaratilgan akkauntlar bo'lib, ular odatda bitta tranzaksiya yoki qisqa muddatli muloqot uchun ishlatiladi. Bu turdagi akkauntlar na shaxsni

identifikatsiya qilish imkonini beradi, na ularning faoliyat tarixini to'liq qayta tiklashga yordam beradi.

Burnerlardan foydalanish natijasida jinoyatchining raqamli izlari minimal darajada bo'ladi. Shunga qaramay, darknetning to'liq anonim emasligini ko'rsatadigan muhim jihatlar ham mavjud. Xususan, blokcheyn texnologiyasi — har bir tranzaksiyaning raqamli reyestrda qayd etilishi — tergov uchun muayyan imkoniyatlar yaratadi. Bitkoin kabi kriptovalyutalar tranzaksiyalari butunlay anonim emas, chunki har bir pul jo'natmasi va qabul qilinishi blokcheyn zanjirida ochiq ko'rinishda saqlanadi. Chainalysis, Elliptic, CipherTrace kabi maxsus kripto-analitik platformalar yordamida tranzaksiyalar tahlil qilinib, turli manzillar o'rtasidagi bog'liqlik aniqlanishi, yirik summalarning harakati kuzatilishi va anonim hamyonlar faolligining statistik profili tuzilishi mumkin. Bunday tahlil, ayniqsa, kriptovalyutalarni fiat valyutaga almashish bosqichida, yoki darknet savdosida tez-tez uchraydigan escrow tizimidan foydalanilganda samarali natija beradi.

Onlayn buyurtma qilingan giyohvandlik moddalarining tarkibi va sifatini aniqlash kriminalistik ekspertizaning eng murakkab jihatlaridan biri hisoblanadi. Darknet orqali sotilayotgan moddalar ko'pincha haqiqiy nomi, tarkibi yoki konsentratsiyasi bilan mos kelmaydi. Savdo jarayoni anonim bo'lganligi bois, sotuvchilar "premium quality", "lab-tested product" kabi iboralarni qo'llasa ham, amalda moddaning sifati, kimyoviy tozaligi yoki farmakologik ta'siri bo'yicha hech qanday kafolat mavjud emas. Shu sababli tergovga taqdim etilgan material bo'yicha dastlabki skrining ham, laboratoriya tahlili ham moddaning haqiqiy tabiatini aniqlash uchun juda muhim bosqichdir. Onlayn buyurtma qilingan moddalar sifati bo'yicha asosiy muammo ularning tarkibidagi o'zgaruvchanlikdir.

Darknet sotuvchilari bir xil nom ostida turli kimyoviy tuzilmaga ega moddalarni jo'natishi mumkin. Masalan, kokain sifatida yuborilgan moddalar ko'pincha lidokain, levamisol yoki benzokain bilan "aralashtirilgan" bo'ladi; MDMA nomi ostida esa PMA yoki PMMA kabi ancha xavfli sintetik variantlar uchraydi. Metamfetamin o'rniga sintetik katinonlar ("bath salts") yuborilishi ham keng tarqalgan. Bu "fake substances" deb ataluvchi hodisa kriminalistik ekspertiza jarayonini sezilarli darajada murakkablashtiradi, chunki tashqi ko'rinishi haqiqiy moddalarga deyarli o'xshash bo'lsa-da, ularning toksikologik ta'siri va xavf darajasi keskin farqlanadi. Bunday holatlarda skrining bosqichi moddani tezkor aniqlash uchun qo'llaniladigan dastlabki testlar juda ehtiyotkorlik bilan bajarilishi zarur. Ammo tezkor testlar o'z-o'zidan yetarli yaxshi natija bermaydi, chunki ularning sezgirliги va maxsuslik darajasi o'zgaruvchan bo'lishi mumkin. Shu bois asosiy xulosa laboratoriya ekspertizasining qayta-qayta tekshirilgan, aniq o'lchov beradigan usullari orqali chiqariladi. Zamonaviy kriminalistik laboratoriyalarda odatda GC-MS (gaz xromatografiya–mass spektrometriya), FTIR (infraqizil spektroskopiya), HPLC (yuqori bosimli suyuq xromatografiya) kabi usullar qo'llanadi. Ushbu tahlillar moddaning to'liq spektrini, aralashmalar ulushini, faol komponentning konsentratsiyasini aniqlash imkonini beradi.

Darknet orqali sotiladigan moddalar orasida nafaqat to'g'ridan-to'g'ri giyohvand vositalar, balki ularni ishlab chiqarish uchun zarur bo'lgan prekursorlarning ham noqonuniy muomalasi keng kuzatiladi. Prekursorlar ko'pincha sintetik laboratoriyalar faoliyati uchun asosiy xomashyo bo'lib, ularning tashqi ko'rinishi, yorliqlanishi yoki saqlanish shakllari qonuniy kimyoviy moddalar bilan o'xshash bo'lishi mumkin. Shu sababli ularni aniqlash ancha murakkab. Prekursorlar ko'pincha kimyoviy aralashmalarda, boshqa moddalarga qo'shilgan

yoki laboratoriya ashyosi sifatida yashirilgan bo'lishi mumkin. Ekspertiza bu holda moddani ajratish, tozalash, tarkibini qayta tiklash, uning sintez zanjiridagi rolini aniqlash kabi murakkab bosqichlarni o'z ichiga oladi.

Bu modelning asosiy xavfi vendorlarning professionallashtirishidir. Ular an'anaviy ko'cha savdosidan farqli ravishda marketing strategiyalari, mijozni jalb qilish, "brend yaratish" kabi usullardan foydalanadi. Bunday raqobat narkotiklar iste'molini kamaytirmaydi, aksincha bozordagi sifat va yetkazib berish tezligi oshgani uchun iste'molchilarning xavfini ko'paytiradi.

Yuqoridagi tahlillar shuni ko'rsatadiki, giyohvandlik vositalarining virtual muhitda sotilishi an'anaviy narkotrafikdan tubdan farq qiladigan murakkab, ko'p bosqichli va transchegaraviy hodisaga aylangan. Darknet bozorlari, shifrlangan messenjerlar, kriptovalyuta tranzaksiyalari va anonimizatsiya texnologiyalari ushbu jarayonni huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan aniqlash va to'xtatish, shuningdek, jinoyat tarkibini to'g'ri kvalifikatsiya qilishni sezilarli darajada qiyinlashtirmoqda. Xalqaro huquqiy bazada, jumladan 1961, 1971 va 1988-yillardagi BMT konvensiyalari asosiy tamoyillarni belgilab bergan bo'lsa-da, ularning mazmuni zamonaviy onlayn jinoyatchilik mexanizmlari bilan ishlash uchun yetarli darajada moslashmagan.

Milliy qonunchilik ham ko'plab hollarda virtual savdoning texnik va transmilliy xususiyatlarini qamrab olmaydi, bu esa tergov amaliyotida talqin muammolariga olib keladi. Darknetda iz qoldirishning minimalligi, IP-masking, cryptomixing, burner accounts kabi vositalarning qo'llanilishi raqamli identifikatsiyani murakkablashtiradi. Shunga qaramay, blokcheyn tahlili va kiber-forensik usullar kombinatsiyasi jinoyat zanjirini tiklash imkoniyatini qisman bo'lsa-da, yaratadi. Biroq "privacy coin"lar va shifrlangan platformalarning kengayishi ekspertiza imkoniyatlarini chegaralaydi. Kimyoviy ekspertiza bo'yicha muammolar, xususan "fake substances" va sintetik moddalar mavjudligi esa laboratoriya jarayonlarini murakkablashtirib, giyohvand vositalarning haqiqiy tarkibini aniqlashda qo'shimcha yondashuvlarni talab qiladi.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. United Nations Office on Drugs and Crime. World Drug Report 2024: Key findings and conclusions. — Vienna: UNODC, 2024. — (PDF).
2. Europol. Internet Organised Crime Threat Assessment (IOCTA) 2023. — The Hague: Europol, 2023. — (PDF).
3. EMCDDA. European Drug Report 2024: Trends and Developments. — Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2024. — (PDF).
4. Europol. Europe-wide takedown hits longest-standing dark web drug market (Archetype Market). — Europol Newsroom, 16 June 2025. — (Elektron resurs).
5. Financial Action Task Force (FATF). Updated Guidance for a Risk-Based Approach to Virtual Assets and Virtual Asset Service Providers (VASPs). — Paris: FATF/OECD, 2021. — (PDF).
6. Financial Action Task Force (FATF). Targeted update on implementation of the FATF Standards on virtual assets and VASPs. — Paris: FATF/OECD, 2024. — (PDF).
7. Council of Europe. Convention on Cybercrime (Budapest Convention). — Budapest: Council of Europe, 2001.
8. United Nations. Single Convention on Narcotic Drugs, 1961. — New York: United Nations, 1961.
9. United Nations. Convention on Psychotropic Substances, 1971. — New York: United Nations, 1971.

10. United Nations. United Nations Convention against Illicit Traffic in Narcotic Drugs and Psychotropic Substances, 1988. — New York: United Nations, 1988.
11. Global Initiative Against Transnational Organized Crime. The digital drug revolution: How online markets are reshaping global illicit trade. — 2025.
12. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – Toshkent: Adolat, 2023.
13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Kripto-aktivlar sohasini tartibga solish to'g'risida"gi qarori. – Toshkent: 2022.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 5/2 (6) – 2025

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro'yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas'uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog'och ko'chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog'lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).